

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет сценічного мистецтва
Кафедра режисури

**«КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ В РЕЖИСЕРСЬКІЙ
АРТПРАКТИЦІ»**

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 026 «Сценічне мистецтво»
освітньої програми «Режисура шоу та артпроектів»

Харків
ХДАК
2023

УДК 792.01-026.15

К 79

Друкується за рішенням науково-методичної ради
Харківської державної академії культури, протокол № 9 від
29.03.2023 року

Рецензенти:

Ганна КУРІННА кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри
аудіовізуального мистецтва Харківської державної академії дизайну
і мистецтв

Світлана ШУМАКОВА кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри режисури Харківської державної академії культури

Укладач:

Вікторія БУГАЙОВА, заслужений працівник культури
України, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри
режисури ХДАК

Креативне мислення в режисерській артпрактиці :

К 79 конспект лекцій із дисципліни для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня зі спец.026 «Сценічне
мистецтво», освітня програма «Режисура шоу та артпроектів»/
М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ.
акад. культури, Ф-т сценічного мистецтва, Каф. режисури ;
[уклад. Вікторія Бугайова]. — Харків : ХДАК, 2023. — 53 с.

Головною метою конспекту лекцій є створення
теоретичної бази для удосконалення професійної діяльності,
підвищення особистого рівня володіння дисципліною та
розвитку креативної майстерності, а також пояснення, як
майбутнім режисерам шоу та артпроектів навчитись
створювати нові творчі ідеї, використовуючи спеціальні
прийоми у їх генерації.

УДК 792.01-026.15(042.4)

© Харківська державна академія культури, 2023

© Бугайова В. О., 2023

ВСТУП

Конспект лекцій із дисципліни «Креативне мислення у режисерській артпрактиці» підготовлено для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського рівня) спеціальності 026 Сценічне мистецтво освітня програма «Режисура шоу та атрпроектів» відповідно до програми курсу для денної та заочної форм навчання.

Конспект лекцій охоплює основний теоретичний матеріал із курсу та призначений на здобувачів вищої освіти, що ознайомлені зісторією виникнення та формування системи креативного мислення, володіють термінологією, необхідними знаннями й доповнюють основні теоретико-методологічні та практичні засади широкої сфери режисерської діяльності в артпроектах, висвітлює механізм формування задуму та принципів втілення сучасних подієвих заходів.

Специфіка дисципліни для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня полягає у вдосконаленні виконавських навичок, збагаченні лексичної бази, що забезпечує високий рівень креативного мислення та розробки нових креативних ідей. Особлива увага приділяється формуванню умінь та навичок розкриття й удосконалення рівня креативного мислення в режисерській артпрактиці.

Основними завданнями дисципліни «Креативне мислення в режисерській артпрактиці» є:

- сформувати уявлення про специфіку креативного мислення в діяльності режисера;
- розкрити об'єкт, предмет, структуру, міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни «Креативне мислення в режисерській артпрактиці»;
- ознайомити студентів із поняттєвим апаратом та теорією «латерального мислення» режисера;

- ознайомити студентів-режисерів із техніками розвитку креативного мислення та навчити застосовувати їх на практиці;
- зробити процес пошуку творчої ідеї свідомим та чітко структурованим.

Самостійне створювання комбінацій, окремих частин уроку й цілих уроків, підбір музичного супроводження, запис створених комбінацій та уроків, їх проведення сприяє здобуттю необхідних навичок викладацької діяльності й збагачує педагогічний досвід.

Конспект лекцій складається з вступу, 8 лекцій, списку основної та додаткової літератури. Наприкінці кожної лекції надано контрольні питання з темою.

Під час підготовки цього конспекту лекцій було використано праці сучасних практиків креативної майстерності (дивись список літератури).

5
ЗМІСТ

1. Системно-креативне мислення для режисерів артпроектів. - 6
2. Методика «Латеральне мислення» в режисерській артпрактиці - 15
3. Методика «Шість капелюхів» у режисерській артпрактиці - 19
4. Принципи творчості і творчих рішень - 22
5. Прийоми-стимулятори креативного мислення режисера шоу та артпроектів - 26
6. Індивідуальні прийоми-стимулятори: практикум - 33
7. Групові прийоми-стимулятори: практикум - 38
8. Розвиток практичного інтелекту режисерів шоу та артпроектів. - 43

Лекція № 1. Системно-креативне мислення для режисерів артпроектів.

ПЛАН

1. Креативне мислення, його суть та значення.
2. Інтуїтивний тип мислення.
3. Новаторський тип мислення.
4. Натхненний тип мислення.
5. Вплив оточення на креативність.
6. Типи креативності.

ОСНОВНИЙЗМІСТ

Креативне мислення, його суть та значення

Креативне мислення – це здатність створювати чи інакше втілювати в життя щось нове: розв’язання проблеми, метод, пристрій, художній об’єкт чи форму. Для майбутніх режисерів шоу й артпроектів креативне мислення є одним із провідних напрямів розвитку творчих здібностей.

Креативність (англ. create – створювати, creative – творчий) – це здатність створювати й знаходити нові оригінальні ідеї, що відхиляються від традиційних схем мислення успішно вирішувати поставлені завдання нестандартним чином, а також здатність розв’язувати проблеми, що виникають всередині статичних систем;

Креативність – це також бачення проблем під іншим кутом і їх вирішення унікальним способом. Креативне мислення – це революційне і творче мислення, що має конструктивний характер.

Креативне мислення важливе в бізнесі, науці, культурі, мистецтві, політиці – словом, у всіх динамічних життєвих сферах, де розвинена конкуренція. У цьому полягає цінність креативного мислення для майбутніх режисерів шоу та артпроектів.

Креативність – це створення нового з того, що вже є.

Креативність – це розв’язання проблем абсолютно новим неординарним способом.

Креативність – це відмова від стереотипного мислення.

Креативність – це гнучкість і оригінальність.

Креативність – це схильність до аналізу й синтезу.

Креативність – це здатність інтуїтивно відчувати правильний напрямок думки.

Креативність – це вміння генерувати велику кількість ідей.

Креативність – це здатність до нового незвичного бачення проблеми або ситуації.

Переваги креативності:

- Креативність допомагає розв'язувати явні проблеми, адже найкраща ідея здатна допомогти знайти вихід зі складної ситуації.
- Креативне мислення підштовхує особистість знаходити найнезвичайніші шляхи розвитку.
- Креативність робить життя нескінченно різноманітним.
- Креативність дозволяє реалізувати творчий задум.
- Креативність допомагає знайти шляхи для самореалізації.

Креативні навички поцінуються в кожній професії. До того ж людина, здатна неординарно мислити, часто знаходить себе в центрі уваги й притягує до себе оточення завдяки оригінальному баченню світу й непередбачуваній манері висловлювання. Тож розгляньмо кілька простеньких прийомів, спрямованих на розвиток творчого мислення, які можна практикувати незалежно від місцезнаходження.

Креативне мислення допомагає швидко реагувати на будь-яку проблему та знаходити нестандартні шляхи виходу зі складних ситуацій. Воно потрібне не тільки людям творчих професій – креативність з успіхом можна застосовувати для вирішення різних повсякденних завдань.

Потенціал вибудовувати оригінальні логічні ланцюжки є у кожної людини. Його рівень визначається коефіцієнтом творчого інтелекту, що заведено позначати як CQ (CreativityQuotient). Вважається, що він не пов'язаний з IQ, але так само цілком піддається розвитку та тренуванню. Почати активно генерувати свіжі ідеї та втілювати їх у життя можна за допомогою низки простих вправ.

Вміння мислити креативно ще раніше називали однією з найголовніших навичок майбутнього, а з приходом локдауну та кризи – така навичка стала незамінною у прийнятті будь-яких рішень.

Якщо режисер вміє відійти від шаблонів і загальноприйнятих правил та знайти нове рішення – його цінність миттєво виростає. Разом із тим компанії, які

дозволяють креативити та не обмежують своїх співробітників правилами чи заборонами, цінуються не менше.

Зараз про креативне мислення говорять ледь не на кожному кроці: одні стверджують, що креативність потрібно починати тренувати ще у школі (а то й раніше), інші пропонують сотні тренінгів, які допоможуть вам вдосконалити цю важливу навичку, яка, за словами деяких дослідників, врятувала світ. Хай там як, але в сучасному нестабільному світі думати нестандартно дійсно корисно.

Інтуїтивний тип мислення

Інтуїтивне мислення – це такий тип знань, який ми набуваємо без необхідності міркувати. Вважається, що це відбувається під дією підсвідомості, тієї частини нашого розуму, до якої ми не можемо отримати доступ на бажання, але яка обробляє величезну кількість інформації.

Загалом, ми не можемо вибирати, коли використовувати інтуїтивне мислення. З іншого боку, у певних ситуаціях ми відчуваємо інтуїцію: відчуття, яке підказує нам хід дій, за яким, на наш погляд, нам слід слідувати, або відповідь на питання. Ми часто називаємо ці відчуття «передчуттями».

Щоб мати будь-яке інтуїтивне мислення, наш мозок повинен мати можливість обробляти мільярди даних за секунду. Однак, оскільки відповідальним за це є наш несвідомий розум, ми не усвідомлюємо зусиль, які є цьому причиною.

Навпаки, до нашої свідомості потрапляють лише оброблені дані, тому наше відчуття полягає в тому, що інтуїція лише «з'являється». Це відрізняється від нашого досвіду свідомої спроби виконувати такі складні завдання, як розв'язування математичних задач.

Однак обсяг обробки, необхідний для виконання цього типу операцій, цілком досяжний навіть найстарішим із комп'ютерів, тоді як жодна машина ще не змогла наслідувати людські інтуїції. Це дає нам уявлення про обсяг даних, які насправді обробляє наше несвідоме.

В одному з найцікавіших досліджень щодо інтуїтивного мислення було проаналізовано відмінності в ньому залежно від практики людей у певній дисципліні. Результати свідчать, що, далеко не щось вроджене, інтуїція зростала з майстерністю.

Дослідження інтуїції показали, що в більшості випадків ми не народжуємось із цією здатністю. Навпаки, розвиток інтуїтивного мислення – це процес, який вимагає від сучасних режисерів збору великої кількості даних і який покращується, чим більше ви вивчаєте певну галузь. Саме тому тренінги для розвитку інтуїтивного типу мислення першочергово проводяться на початку практичного заняття для здобувачів вищої освіти.

То чому для нас так природно мати інтуїцію в певний час? Відповідь полягала б у тому, що ми накопичили величезну кількість інформації з певних тем протягом усього життя, тож тепер наш мозок може формувати такі думки, не докладаючи до цього жодних зусиль.

Прикладом може бути здатність розпізнавати емоційний стан людини. Хоча нам легко сказати, сумна чи щаслива людина, просто подивившись на неї, дослідники в галузі штучного інтелекту виявили, що насправді це робити складно.

Однак після свого народження, ми спостерігаємо за іншими людьми та аналізуємо їхні почуття, і до того моменту, коли досягаємо свого дорослого життя, ми вже є експертами, які читають емоційні стани.

Новаторський тип мислення

Новаторський стиль мислення характерний для людей, що готові до важкої роботи й наполягають на точних та акуратних експериментах. Цей стиль типовий для режисерів, організаторів, івенторів, сценаристів і провідних артистів оригінального жанру.

Посилення міжнародної конкуренції, розширення ринків збуту продукції, зростання міжнародних контактів сприяли тому, що у 70-ті роки ХХ ст. у світі розпочали перегляд попередніх стилів керівництва і формування нових.

Серед інших виокремлюють процес переходу від «прихованого» («анонімного») до «відкритого» («видимого») стилю керівництва.

«Прихований» («анонімний») стиль керівництва.
Зміст його полягає в тому, що вища ланка керівництва, яка ухвалює найвідповідальніші рішення і визначає життя всієї корпорації, не відома не лише рядовим співробітникам, а й керівникам нижчої і навіть середньої ланок.

«Відкритий» («видимий») стиль керівництва.
Сформувався він унаслідок

самодискредитації «прихованого» стилю. Йому властиві особливе визнання значущості горизонтальних зв'язків і каналів комунікації, вільне спілкування між представниками різних структурних одиниць, вплив на підлеглих, турбота про їхній статус та умови праці, поінформованість про стан справ в організації тощо.

Натхненний тип мислення

Натхненне мислення (позитивне мислення) – це сила, яка відіграє важливу роль у формуванні режисерського задуму. Сенс такого мислення полягає у психологічному прийомі, при якому у свідомості формуються думки, слова та образи, що сприяють креативному відображенню ідей на сценічному майданчику. Слово «позитивний» означає стверджувальний, вигідний, надійний, суттєвий, активний, цілком впевнений у собі. Усвідомлювати силу думки й використовувати цю силу, щоб впевнено досягати своєї мети, – це і є позитивне мислення. Отже, воно означає мислити в правильному напрямку та дотримуватись його свідомо, наполегливо, аж до самого успіху. Позитивне мислення – пряма дорога в нове, щасливе й здорове життя.

«Позитивне мислення – це не просто почуття, яке виникає тоді, коли в житті відбувається щось хороше, – у такі моменти легко відчувати себе оптимістом. Воно пов'язане зі здатністю підтримувати в собі надію і зацікавленість, що б не сталося», – Сью Хедфілд, британська письменниця, консультантка з особистого зростання.

Натхненно мислити – не означає, що потрібно надягнути «рожеві окуляри» і дивитися через них на світ, у якому все прекрасне. Заборона на негативне мислення може призвести до того, що ми будемо ігнорувати тривожні сигнали з навколишнього світу. Свідомо забороняючи собі відчувати негатив, ви просто перестанете розуміти справжні емоції в різних ситуаціях. Такий підхід заважає адекватно оцінювати реальність і свідомо ухвалювати рішення.

Теоретики натхненного мислення, вивчаючи способи самореалізації індивіда, ефективного спілкування, шляхи подолання стресових ситуацій та досягнення бажаної мети, наголошують на можливості розвитку оптимістичного світогляду, схвального погляду на себе та своє оточення, вміння знаходити в будь-якій ситуації сприятливі моменти, зосереджувати на них увагу, поміщаючи їх в основу когнітивної моделі сприйняття ситуації.

Вплив оточення на креативність

У пробудженні творчого потенціалу (формуванні інтересу до творчості) велика роль оточення дитини. Наведу лише деякі приклади з біографій видатних особистостей, які кажуть «за» та «проти» першорядної ролі оточення для пробудження творчого потенціалу. Раннє захоплення Архімеда математикою та механікою можна пояснити тим, що його батько був математиком та астрономом. Найчастіше володарі Нобелівської премії в галузі науки були вихідцями з наукових та академічних сімей. Обстановка в таких родинах була спокійною. Більшість учених зазначає, що вони мали щасливе дитинство і їхня наукова кар'єра розпочалася рано, розвивалась без істотних зривів. Щоправда, не можна сказати, чи сприяє спокійне сімейне оточення розвитку таланту чи становленню особистісних якостей, які сприяють кар'єрі.

Високі оцінки дивергентного мислення мають ті здобувачі-режисери, викладачі яких заохочують інтелектуальну цікавість і надають їм значної свободи вибору інтересів, стимулюють інтелектуальну діяльність, не заважають проявитися їхнім індивідуальним особливостям.

Креативність є тією властивістю особистості, прояв якої великою мірою залежить від оточення. Точніше, вона проявляється тоді, коли дозволяє оточення. А суспільство в основі своїй спрямоване на збереження стабільності, а значить усередненості. Таким чином, соціум не завжди заохочує незалежність, індивідуальність, не завжди зацікавлений в актуалізації креативних властивостей особистості, оскільки вони часто суперечать стабільності, традиційності поглядів і тому, як свідчать дослідження, відбувається придушення креативних властивостей. Встановлено, що оптимальним у розвитку творчості є «середній» рівень опору середовища проживання і заохочення таланту.

Оточення, що сприяє актуалізації, розвитку креативності – це оточення, що підкріплює, заохочує креативну поведінку дітей, що надає креативні зразки поведінки для наслідування. У зв'язку з цією точкою зору, Д. Саймонтон дійшов висновку, що особливо плідною є нестабільність як соціальна, так і політична, оскільки характеристикою середовища, в якому креативність могла б

актуалізуватися, має бути високий ступінь невизначеності та потенційна багатоваріантність.

На особливу увагу заслуговує питання взаємозв'язку креативності з особливостями сімейного оточення – сімейного середовища.

Проаналізувавши дослідження, що розглядають вплив внутрішньосімейних відносин (сімейного оточення) на розвиток креативності дітей, можна зазначити, що наявність творчих членів сім'ї зумовлює благотворний вплив наслідування дитини творчої особистості, а така характеристика, як ідентифікація дитини з ідеальним героєм, пояснюється тим, що більшість батьків є нетворчими людьми, а наслідування некреативних форм поведінки негативно позначається на формуванні аналізованої якості.

Типи креативності

Ряд дослідників, наприклад МігайЧиксентмігаї, Роберт Дж. Стернберг і Тодд Любарт вважають, що процес креативності специфічний для різних сфер діяльності і знань. У зв'язку із цим розподіляють інтелектуальну й художню креативність, а також підприємницьку креативність, яка відображає потребу створювати новий продукт, нові послуги чи організації, на які людина має право власності.

У західній психології розрізняють так звану велику й малу креативність. М. Боден переклав ці терміни як «історичну» та «особистісну» креативності. Перша має справу з досягненнями, які мали суттєвий вплив на культуру та суспільство, друга належить до повсякденного життя й повсякденних ситуацій (наприклад, застосування монети для нарізки сиру, коли немає ножа).

Сучасний режисер повинен поєднувати у собі усі ці типи креативного мислення, тому що в режисерській практиці існують і потреби створювати новий продукт, послуги, заходи та організації, а також безпосередньо мати вплив на культуру й суспільство.

Говорять також про комунікативну креативність, під якою розуміють прояв креативності при співробітництві з іншими людьми в процесі творчої діяльності, здатність мотивувати творчість інших людей і здатність акумулювати творчий досвід інших.

- 1) розуміння та пояснення емоціонального стану людини в ситуаціях, ступінь невизначеності яких варіювала;
- 2) розуміння різних сенсів висловлювань;

3) прогноз психологічних наслідків конкретної життєвої ситуації.

У теорії нейролінгвістичного програмування (НЛП) комунікативна креативність, проблема керування креативністю у групах визначаються як пріоритетні. До важливіших процесів підвищення комунікативної креативності в НЛП належить координація базових каналів комунікації та «підбудова» (узгодження та віддзеркалювання) сенсорних модальностей, індивідуальних когнітивних стратегій креативності та стилів мислення так, щоб вони виявилися такими, що «взаємодоповнюють, а не конфліктують». Крім цього виокремлюють когнітивну та особистісну креативність. Когнітивна креативність охоплює вербальну та невербальну (образну) креативність. Однак автори зазначають, що високий рівень одного виду креативності не обов'язково припускає високий рівень іншого виду.

А. Маслоу (2003) поділяє креативність на два види: креативність таланту та креативність самоактуалізації. Він пише, що остання розповсюджена більш широко і має тісніший зв'язок з особистістю, проявляючись у повсякденному житті не тільки у великих та очевидних продуктах творчості, але й багатьма іншими засобами, наприклад у своєрідному почутті гумору, схильності робити що-небудь творчо. А. Маслоу описує складові креативності самоактуалізації: сприйняття, самовираження, «друга наївність», потяг до невідомого.

Сприйняття в людей із креативною самоактуалізацією позначається особливою сприйнятливістю. Поділ цих двох видів креативності постає штучним. Хіба ті ж складові не притаманні креативності таланту? І хіба талант не прагне до самоактуалізації? Адже сам А. Маслоу як самоактуалізованих особистостей розглядав в основному талановитих людей із такою сприйнятливістю, здатних бачити нове, специфічне, що мають свіжий погляд. Внаслідок цього вони живуть у більш реальному світі природи, ніж в умовному світі концепцій, абстракцій, переконань та стереотипів, які звичайні люди схильні змішувати з реальним світом.

Створення нової теорії в науці – це не наслідок придбання нової інформації, а нове бачення старої. Нова теорія – це не нові факти, а новий погляд. Нова теорія як лінза, перегортаючи зображення, спонукає бачити старий світ

по-новому. Рентгенівські промені спостерігали багато вчених до відкриття В. Рентгена, але не зважали на них.

Самовираження. Креативна самоактуалізація виражається у спонтанності та експресивності людей. Ці люди поводяться природно й розкуто, відкрито висловлюють свої ідеї і спонукання, не боячись насмішок.

«Друга наївність». Креативність самоактуалізованих людей схожа на креативність всіх щасливих дітей, що не відчувають неспокою. «Друга наївність» проявляється спонтанно, без жодних зусиль, без прив'язки до стереотипів і кліше. Вони, як діти, відкриті до переживань, тільки меншою мірою. Невинність їхнього сприйняття та експресивності поєднується з витонченістю розуму. Це вроджена особливість, яка не була пригнічена в міру залучення людини до культурних норм.

Потяг до невідомого. Люди, що самоактуалізуються, мало побоюються невідомості, таємничості, загадковості. Навпаки, невідоме притягує їх. Вони не відчувають уподобання до знайомих, добре відомих речей, а їхнє прагнення до істини не має нічого спільного з гіпертрофованою потребою в порядку, визначеності й безпеці. Вони добре почувають себе в хаосі, демонструють нерішучість, сумніви, невизначеність. Сумніви в поєднанні з відкладанням ухвалення рішення настільки неприємні для більшості людей, що для деяких самоактуалізованих креативів можуть означати не психологічний спад, а, навпаки, підйом.

А. Маслоу вирізняє у креативності два рівні – первинний і вторинний. Первинний рівень – це недовільна креативність, пов'язана з осяянням, натхненням, піковими переживаннями. Вторинний рівень – довольний, пов'язаний з тяжкою працею, тривалим навчанням, прагненням до досконалості.

Креативність, при якій задіюються обидва типи процесів у правильній послідовності, А. Маслоу називає «інтегрованою креативністю». Завдяки інтегрованій креативності проявляються великі витвори мистецтва, філософії, науки. Щодо приводу креативності самоактуалізації, як її описав А. Маслоу, виникає запитання: чим вона відрізняється від креативності таланту? Крім цього, виникають сумніви відносно правильної послідовності креативного процесу, тобто зміни спонтанної креативності

довільною креативністю. Така послідовність зовсім не обов'язкова, тому що довільна креативність може проявлятися на початку, а осяяння – після неї.

Креативність також поділяють на загальнолюдську (здатність до безмежної зміни форм та механізмів діяльності людини у світі), потенціальну та актуальну (що проявляється у вигляді нестандартних продуктів особливого рівня та якості).

Можливо, креативності як загальної якості не існує, вона визначається лише відношенням до того чи іншого матеріалу і, всупереч думці Торренса, базується не на загальному інтелекті, а на «парціальних» інтелектуальних факторах, таких як просторовий інтелект, вербальний інтелект, математичний інтелект тощо.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Що означає креативне мислення?
2. Яку роль відіграє креативне мислення?
3. Дайте визначення поняття «інтуїтивний тип мислення».
4. Дайте визначення поняття «новаторський тип мислення».
5. Дайте визначення поняття «натхненний тип мислення».
6. Як впливає оточення на креативність?
7. Які є типи креативності?

ЛІТЕРАТУРА

Основна (6; 9; 10). Допоміжна (2).

Лекція № 2. Методика «Латеральне мислення» в режисерській артпрактиці

ПЛАН

1. Методика «Латеральне мислення».
2. Процес латерального мислення.
3. Основні завдання, принципи та етапи латерального мислення.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Методика «Латеральне мислення»

Едвард де Боно, психолог і дослідник механізмів мислення й творчості, розробив систему розвитку навичок розумової діяльності, що широко застосовується на практиці.

Боно кинув своєрідний виклик усталеній західній моделі мислення.

На думку дослідника, більшість людей мислять неефективно й роблять типові помилки мислення. По-перше, у більшості відсутня навичка упорядкування своїх думок. По-друге, розум «полохливий»: він відсікає все нове і незвичне. Як наслідок більшість чудових можливостей губляться. По-третє, багато в чому наше сприйняття світу визначає хід наших думок. Логічні побудови розгортаються в межах, створених сприйняттям, отже, через помилки сприйняття виникають помилки мислення. Крім того, більшість спочатку робить висновок, а потім підганяє під нього обставини. У сучасному світі, в інформаційному суспільстві далеко не завжди ефективні старі способи й моделі дії.

Всупереч поширеному «вертикальному» мисленню шаблонами, на думку Боно, слід частіше вдаватися до «латерального», поперечного мислення. «Латеральний» означає «обхідний», «непрямий». Боно вважає, що творчому, нешаблонному мисленню може навчитися кожна людина. Крім того, при традиційному мисленні логіка керує розумом, а при латеральному вона його «обслуговує». Однак буденне, реактивне мислення теж корисне: воно буває необхідне в безлічі стандартних побутових ситуацій, щопотребують поліпшення або креативного підходу, де людина діє автоматично і досягає поставленої мети. Якщо ж ставити перед собою стратегічні завдання, то доведеться вчитися мислити стратегічно і творчо.

Почнімо з того, що нейронні мережі нашого мозку постійно укладають всю інформацію, що надходить, у патерни. Ці патерни, тобто наш досвід, полегшують повсякденну роботу мозку, але ускладнюють придумування нових рішень, тому що вся вхідна інформація, що має схожість з наявним патерном, сприймається як наявний патерн. А з віком патерни стають все глибшими і, простіше кажучи, міцніми, тому нам стає все складніше і складніше діяти (і придумувати) поза їх межами.

Креативний процес у латеральному мисленні – це подолання шаблонного мислення за допомогою креативних стрибків. Едвард де Боно виокремив безліч алгоритмів роботи

латерального мислення. Якщо в процесі діяльності в майбутнього режисера виходить незапланований результат, то необхідно звернути його увагу на пошук пояснення чи помилки, яка могла статися в результаті діяльності або в процесі висунення припущення.

Процес латерального мислення

1. *Вибір фокусу.* Щоб створити щось нове, потрібно обов'язково вибрати область творчої діяльності і напрямок пошуку, іншими словами, відому ідею, від якої ми будемо відштовхуватися. Без такої відправної точки просто неможливо рухатися далі, і, чим краще ви сфокусуєтесь на цій ідеї, тим простіше буде створювати щось нове.

2. *Генерування латерального розриву.* Після вибору напряму творчих зусиль, ми повинні здійснити розрив у межах встановленого фокуса, що є головним етапом латерального мислення. З деякої логічної ідеї, сформульованої на першому етапі, важливо зробити певний зсув, що порушує логіку цієї ідеї. Іншими словами, нам потрібно модифікувати наш фокус і розірвати шаблон.

3. *Встановлення зв'язку.* Після того як на другому етапі ми розірвали шаблон і отримали змінене (найчастіше – абсурдне) судження, нам потрібно буде вже в новому судженні знайти щось логічне. Це може виявитися досить важким завданням, однак результат все окупить. Саме на цьому етапі відбувається справжня творчість, і ми отримуємо щось нове.

Отже, проходячи 3 етапи латерального розумового процесу (фокус – розрив – встановлення зв'язку), можна створювати безліч нових ідей і концепцій.

Основні завдання, принципи та етапи латерального мислення

Основні завдання латерального мислення полягають у наступному: прийти не стільки до вірного, скільки до ефективного розв'язання проблеми; звільнитись від моделей-кліше, перебудувати стереотипні схеми.

Боно виділив основні принципи латерального мислення: 1) усвідомлення ідей, які панують та є стереотипними; 2) пошук різних підходів до явищ та проблем; 3) звільнення з-під

жорстокого контролю логічного мислення; 4) використання випадку; 5) розуміння того, що будь-який кут зору на щось – це тільки один із багатьох можливих кутів зору; 6) відкладання оцінки, судження; 7) генерування нових підходів.

Аналіз латерального мислення дозволив Боно виділити етапи засвоєння латерального мислення: 1) усвідомлення недоліків фіксованих моделей; 2) придбанім навичок застосування латерального мислення. Латеральне мислення є важливою складовою процесу творчого мислення. Цей процес здійснюється завдяки «інструментам мислення», які дозволяють всебічно аналізувати проблему, знаходити альтернативні варіанти, обирати оптимальні з них. Важливим механізмом латерального мислення є інсайт, який, на думку Боно, може бути штучно створений, завдяки опорі на досвід та поєднанню ідей, що не мають між собою спільності та належать до різних сфер. Латеральне мислення тісно пов'язане із творчістю (креативністю), воно має багато спільного з нею: позбавлення від стереотипів та створення нових, оригінальних ідей. Проте творчість охоплює в себе ще цілий набір таких понять, як артистизм, талант, емоційна чутливість, натхнення і т.ін. і є, на відміну від латерального мислення, описом результату. Для творчого мислення важливий результат, його новизна й оригінальність, тоді як для латерального мислення має значення процес роботи з наявною інформацією і саме ефективність результату. В одних випадках результати латерального мислення є геніальними творіннями, в інших вони стають лише новим поглядом на речі, і, отже, є чимось меншим, ніж справжня творчість. На відміну від латерального мислення, творче мислення дуже легко зупиняється на півдорозі – на стадії хаосу.

Метою творчого мислення є оригінальність, гротеск, ексцентричність, і цього буває досить. Мета ж латерального мислення полягає у знаходженні в хаосі плідної нової ідеї. Нова ідея при латеральному мисленні повинна бути логічна обґрунтована на кінцевому етапі роботи, ідея повинна бути дієва,

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. У чому полягає методика «Латеральне мислення»?
2. Опишіть процес латерального мислення.

3. Які основні завдання латерального мислення?
4. Перелічіть головні принципи латерального мислення.
5. Перелічіть етапи латерального мислення.

ЛІТЕРАТУРА

Основна (3; 4; 12; 15).

Лекція № 3. Методика «Шість капелюхів» у режисерській артпрактиці

ПЛАН

1. Методика «Шість капелюхів».
2. Що символізує колір кожного із шести «капелюхів».
3. Форми проведення.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Методика «Шість капелюхів» – це психологічна рольова гра, сенс якої полягає в тому, щоб розглянути одну й ту ж проблемну ситуацію із 6 незалежних одна від одної точок зору. Це дозволяє сформуванню найповніше уявлення про предмет дискусії та на логічному й емоційному рівнях оцінити переваги й недоліки.

Сам прийом запропонував британський письменник, психолог та спеціаліст із творчого мислення Едвард де Боно в 1985 році. Основою цього підходу є концепція паралельного мислення.

Розвиток та навчання майбутніх режисерів, організаторів та сценаристів у нових умовах ставить завдання – формування творчого потенціалу особистості. Сучасному суспільству потрібне не стільки репродуктивне мислення, яке цінне у стабільний час або в час, перенасичений творчою енергією, скільки продуктивне мислення. Сьогодні потребує швидких змін, нових прогресивних ідей, а отже, необхідні конкретні заходи, спрямовані на розвиток творчого потенціалу особистості.

У чому принцип прийому «Шість капелюхів» та які його переваги?

Приміряючи 6 незалежних типів мислення у процесі вирішення практичних завдань, можна з легкістю подолати 3 головні проблеми:

Зайві емоції. Оцінка певної ситуації з різних точок зору сприяє тому, що ми ухвалюємо рішення, здійснивши комплексний аналіз у 6 незалежних площинах.

Розгубленість. Багаторівневе завдання підвищеної складності може викликати почуття невпевненості у власних силах. Концепція паралельного мислення дозволяє підійти до вирішення завдання систематично, зібравши факти та оцінивши всі «за» і «проти».

Непослідовність. Використання такого прийому дозволяє структурувати весь масив інформації за окремими ознаками, тобто розв'язати проблемне питання з використанням системного підходу й водночас залишає місце для творчості.

Що символізує колір кожного із шести «капелюхів»

Капелюх певного кольору передбачає включення відповідного режиму мислення, якому має слідувати учень чи команда в момент аргументації своєї позиції у процесі дискусійної гри:

Білий – фокусування уваги на інформації (аналіз відомих фактів та цифр, а також оцінка того, яких відомостей не вистачає та з яких джерел їх можна отримати).

Жовтий – дослідження можливих успіхів, пошук переваг та оптимістичний прогноз події / ідеї / ситуації, яка розглядається.

Чорний – оцінка ситуації з точки зору наявності недоліків, ризиків та загроз її розвитку.

Червоний – увага до емоцій, відчуттів та інтуїції. Не вдаючись у подробиці та міркування, на цьому етапі висловлюються всі інтуїтивні здогадки.

Зелений – пошук альтернатив, генерація ідей, модифікація вже наявних напрацювань.

Синій – управління процесом дискусії, підбиття підсумків й обговорення користі та ефективності методу в конкретних умовах.

Яка послідовність висловлення думок представниками кожного з типів мислення?

У процесі дискусії спочатку слід надати слово представникам Білого капелюху – перш ніж оцінити будь-яке

проблемне питання, бажано передусім ознайомитись з інформацією про предмет обговорення.

Після Чорного слід надати слово Жовтому – це урівноважить думки й оцінки.

Останнім потрібно вислухати Синій капелюх.

Послідовність виступів представників капелюхів іншого кольору можна узгодити в процесі дискусії – залежно від активності учасників гри.

Форми проведення

Пропонуємо 2 форми її проведення.

Командна

Поділіть учнів класу на 6 груп. Кожна команда представляє капелюх певного кольору і, опираючись на певний тип мислення, має дотримуватися відповідного підходу щодо аналізу предмету дискусії. Наприклад, команда білого капелюха – аналіз фактів, жовтого – оцінка переваг, чорного – оцінка негативного розвитку тощо.

Запропонуйте учням із кожної команди зробити свій невеличкий виступ, базуючись на особливостях відповідного типу мислення (час доповіді кожної команди має бути попередньо узгоджений). У процесі обговорення можна здійснити 1 чи декілька дискусій за участю представників кожної з команд.

Із залученням всіх учнів, ґрунтуючись на доповідях учасників, разом зробіть висновки, чому важливо підходити до оцінки предмету дискусії з різних точок зору, та оцініть разом переваги цього прийому в конкретних умовах.

Індивідуальна.

Такий формат рольової гри можна використати під час уроку-узагальнення наприкінці вивчення теми. Рольова гра такого формату досить зручна у класах із невеликою кількістю учнів. У цих умовах протягом уроку кожен матиме можливість спробувати себе в різних ролях без попередньої підготовки.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Використання методики «Шість капелюхів» для режисера масових видовищ.
2. Театралізований захід, створений за допомогою методики «Шість капелюхів».

3. Назвіть групові прийоми-стимулятори в режисерській артпрактиці.
4. Що символізує колір кожного із шести «капелюхів»?

ЛІТЕРАТУРА

Основна(1; 4; 13;14).

Лекція № 4. Принципи творчості і творчих рішень

ПЛАН

1. Створення творчих ідей.
2. Формулювання проблем.

ОСНОВНИЙЗМІСТ

Створення творчих ідей

Безумовно, повне детальне опрацювання нової ідеї може тривати кілька років роботи. Сама ж ідея зазвичай виникає миттєво, як результат «інсайту» або осяяння. По суті, виникненню нової ідеї зовсім не обов'язково мають передувати роки старанної роботи в певній сфері. Навіть навпаки, роки такої роботи можуть ускладнити процес виникнення ідеї, оскільки із часом корисність старої ідеї (якщо така взагалі мала місце) може отримати подальше підкріплення.

Перш ніж зрозуміти, як можна займатися створенням ідей, нам необхідно зрозуміти, з якими проблемами мислення ми стикаємося щодня.

У чому основна проблема нашого мислення? У тому, що ми завжди керуємося своїм попереднім досвідом. Це і є причиною панування старих ідей над новими.

Логіка – як лопата. З її допомогою ями копають глибше та ширше з метою покращення. Однак, якщо яма вирита не в тому місці, де потрібно, то жодні додаткові «поглиблення та розширення» не перенесуть її на потрібне місце. Але, незважаючи на те, що це зрозуміло будь-якому землекопу, ми знаємо, що набагато легше розширювати стару яму, ніж починати копати нову. Простіше кажучи, мислення за певним шаблоном – це поглиблення та розширення однієї і тієї ж ями, тоді як нешаблонне – спроба викопати цю яму в іншому місці.

Неможливо змінити картинку перед очима, продовжуючи дивитися в колишньому напрямку. Проблема в тому, що нам легше зв'язати між собою першу і подальшу думки, ніж піти зовсім у новому напрямку. У результаті

виходить, що, поєднавши перші думки, ми створюємо щось подібне до каналу для руху наступних думок в одному напрямку. І це замість відмовитися від нього взагалі! Зрозуміло, важко відмовитися від чогось звичного, якщо йому ще не знайдено заміну.

Джеймс ВеббЯнг, колишній президент агентства WalterThompson, пропонує наступний метод створення ідеї:

Крок 1. *Занурення*. Необхідно повністю поринути у предмет дослідження.

Крок 2. *Перетравлення*. Завдання тут полягає у вивченні наявної інформації під різними кутами. Потрібно скласти списки ключових фраз або машинально намалювати щось. Усі результати мають бути зафіксовані на папері.

Крок 3. *Виношування*. Відкладаємо всі справи та йдемо на прогулянку, зустрічаємося з друзями, читаємо чи дивимось ТБ.

Крок 4. *Інсайт*. Проведення мозкового штурму чи іншого заходу, спрямованого на активну генерацію нових ідей.

Крок 5. *Оцінка адекватності ідеї*. Тут потрібно тверезо оцінити, наскільки гарна ідея. Чи дозволяє вона вирішити поставлені завдання?

Ще один спосіб створення ідей дістався нам від видатного Леонардо да Вінчі, який умів налаштувати свою свідомість на творчий лад та насолоджуватися думками, спрямовуючи свій розум у своєрідну подорож. У своїх щоденниках він писав: «Я не можу втриматися від того, щоб не згадати про своє нове заняття. Хоч воно й може здатися безглуздом, проте надзвичайно корисне для спонукання розуму до різних відкриттів. Уявіть собі, що ви дивитеся на стіну, що забризкана фарбою. Не звертайте увагу на фарби, можливо, ви помітите деяку схожість із гірським пейзажем, деревами, скелями або річками ... відверніться й погляньте знову. Тепер ви бачите битву і фігури, що переміщуються по полю, або дивні зовнішності та шати, а також нескінченну різноманітність картин, яку можна ясно й докладно описати. Вони зображені на стіні в повному безладді, схожому на безладний дзвін. У ньому можна розрізнити будь-яке ім'я чи слово, яке ви тільки забажаєте уявити».

Існує безліч методів і конкретних технік, присвячених створенню ідей. Якщо майбутній режисер помиляється під час першої спроби, необхідно обґрунтовано проаналізувати його

помилкову думку й запропонувати розглянути інші варіанти або спробувати нові шляхи дослідження.

Створення ідей – це творчий процес. Людині потрібно розвиватись постійно. Саморозвиток – це життєво важливий процес для будь-якої людини. Якщо ми не розвиваємось, то ми деградуємо!

Формулювання проблем

Формулювання проблеми та запиту є першим етапом режисерської роботи. Пошук проблеми – це виявлення потреб і суперечностей на основі наявних знань та практичного досвіду. А постановка проблеми – це опис невирішених питань, що виникли в конкретний момент режисерської роботи. Під час проведення практичних занять із дисципліни, необхідно створити умови для практичної перевірки висунутих припущень та дій щодо вирішення запропонованої проблеми.

Нові знання з'являються, коли виникає потреба в них. Відбувається це в таких випадках:

- з'являється прогалина в теорії, що вимагає заповнення;
- традиційні знання не в змозі пояснити нові факти;
- старі методики не можуть вирішити суперечність, що виникла.

Пошук проблеми – це і є виявлення потреб та суперечностей. На основі наявних знань чи практичного досвіду виникає розуміння, що існує невідповідність між необхідним та поточним станом справ чи склалася неблагополучна ситуація в будь-якій галузі й це питання потребує вирішення. Вирішити суперечність означає привести систему до стану рівноваги.

Формулювання проблеми є першим етапом, основою, базисом наукової роботи. Без такого фундаменту решта діяльності перетворюється на безглуздий, безсистемний набір понять, розрахунків та експериментів. Системний підхід в аналітичній роботі полягає у створенні спадкоємності, коли на підставі накопиченої інформації вирішується завдання та створюється напрацювання на майбутнє для продовження пошуків.

Причиною може бути вивчення робіт попередників. Корисний і практичний досвід у конкретній сфері. Найчастіше побачити вузькі місця допомагають спостереження. Якщо претендент працює в дослідному колективі, то в рамках загальної проблематики, над якою працює група, можна виокремити конкретний запит.

Постановка проблеми – це опис невирішених суперечностей, що склалися на цей момент у досліджуваній сфері. Важливо сформулювати запит як завдання. Можна розділити процедуру на низку послідовних етапів.

Попередній. Усвідомлення недостатності знань про явище чи ситуацію. Потреба озвучується загалом.

Аналіз, який охоплює:

- вивчення відомих теорій щодо існування рішень;
- підтвердження реальності запиту;
- точне формулювання цілей;
- призначення меж (тимчасових, географічних та інших);
- позначення структури –поділ на підтеми.

Оцінка. На цьому етапі відповідають на питання «Наскільки значущими виявляться передбачувані результати?», «Чи можна розв'язати питання доступними засобами?». Запит ідентифікують за терміновістю дозволу, прикладною спрямованістю, належністю.

Висунення проєкту. Завершальний крок, на якому вирішуються організаційні та адміністративні моменти. Відбувається презентація проблеми науковій спільноті для обговорення. У цей момент можливі коригування з огляду на думку колег, розглядаються альтернативні варіанти. У разі позитивного результату, редакція затверджується.

Під час постановки проблеми необхідно позначити об'єкт та предмет дослідження. Під об'єктом розуміють явище чи процес, що породжує конфліктну ситуацію та обрані вивчення. Як предмет виступає конкретний ракурс, який вивчатиметься безпосередньо в роботі. Предмет встановлює межі наукового пошуку.

Формулювання проблеми визначає напрямок пошуку та її головну ідею. Значення основної ідеї складно недооцінити, це шлях, яким йтиме нитка дослідження. На її основі висувається гіпотеза, тобто припущення, що пояснює суть або причини явища, що вивчається й вимагає обґрунтування. Сформулювати проблему непросто, адже вона має:

- розкривати сутність конкретних об'єктів;
- виокремити напрям роботи, що передбачає продовження;
- узгоджуватися з усіма частинами процесу пізнання, задавати тон дослідження.

Правильна постановка та чітке формулювання проблемних питань не менш значущі, ніж їх вирішення. Запит

значною мірою визначає стратегію дослідницької роботи загалом та напрями наукового пошуку зокрема.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Системно-креативне мислення в діяльності режисера.
2. Принцип творчості й творчих рішень.
3. Як уникнути шаблонного мислення?
4. Креативність й організація культури в діяльності режисера.

ЛІТЕРАТУРА

Основна (6; 7; 10; 11).

Лекція № 5. Прийоми-стимулятори креативного мислення режисера шоу та артпроектів

ПЛАН

1. Типи методів креативного мислення.
2. Мозковий штурм і «мозковий конспект».
3. Зв'язані стимул-реакції проти незв'язаних.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Типи методів креативного мислення

Методики креативності – методи та техніки, які сприяють творчому процесу народження оригінальних ідей, знаходження нових підходів до розв'язання відомих проблем та завдань. Методики креативності – один із найважливіших аспектів режисерської діяльності, оскільки, як вже зазначалося раніше, глобальний крок у розвитку сучасного суспільства ставить перед системою освіти нові завдання при формуванні конкурентоспроможного спеціаліста. Процес мислення повинен відбуватися в результаті виникнення внутрішнього мотиву й мати особистісну зацікавленість при створенні нових форм та ідей, а також під час вирішення поставлених перед режисером завдань.

Методики творчості допомагають чіткіше формулювати завдання, прискорювати процес знаходження ідей, а також збільшувати їхню кількість, розширювати погляд на проблему та знищувати ментальні блокади. Методики не є алгоритмами, дотримуючись яких обов'язково буде знайдено розв'язання задачі, однак вони спрямовують і дисциплінують хід думок та збільшують ймовірність отримання добрих ідей. Методики скорочують час пошуку ідей, організуючи більш ефективний процес пошуку. Різні методики творчості призначені для опрацювання однією людиною, двома чи групою.

Тією чи іншою мірою методики креативного мислення охоплюють усі або частину з наступної сукупності перерахованих етапів:

- чітке формулювання проблеми;
- збір вихідних даних;
- створення критеріїв структурування вихідних даних;
- структурування вихідних даних;
- всебічне вивчення вихідних даних;
- розширення галузі проблематики;
- формулювання кількох точок зору на проблему;
- формулювання оптимальної множини рішень;
- створення критеріїв відбору перспективних ідей рішень;
- зняття ментальних блокад;
- прискорення процесу народження ідей;
- відбір ефективних та оригінальних варіантів розв'язання проблеми.

Креативні техніки можуть допомогти налагодити продуктивну взаємодію співробітників, сформувати позитивну атмосферу в колективі, уникати конфліктних ситуацій, розвинути у співробітників здатність мислити творчо.

За таким принципом виокремлюються *два типи креативного мислення*:

- дивергентне – здатність придумати кілька рішень для одного і того ж завдання;
- конвергентне – здатність вибрати оптимальний спосіб вирішення з наявних.

Мозковий штурм і «мозковий конспект»

Перш ніж заглибитись у тонкощі ефективного мозкового штурму, корисно зробити крок назад та дати визначення цього поняття. У словнику Мерріама-Вебстера мозковий штурм визначено як «обдумування ідей одним чи кількома людьми у спробі придумати чи знайти розв'язання проблеми».

Метод мозкового штурму поширений у сучасному діловому світі (ви, безсумнівно, самі брали участь у таких сеансах), але має глибоке історичне коріння.

Вперше він був представлений у 1948 р. рекламним менеджером Алексом Ф. Осборном в книзі «Ваша творча сила» (YourCreativePower). Як власник рекламної агенції, він шукав

способи отримувати найкращі ідеї від своїх співробітників – і називав це «вигадуванням». Із цією метою він розробив кілька принципів та характеристик мозкового штурму, які ми докладно розглянемо пізніше.

З того часу мозковий штурм стрімко розвивався і став традиційним методом, який підприємства використовують для створення креативних рішень різних проблем.

Попри частку критики та можливі підводні камені, цей метод став дуже популярним у сучасному діловому світі: він ефективний і має багато переваг.

Ось лише деякі переваги мозкового штурму, які може одержати режисер, працюючи над новою ідеєю, заходом або проектом.

Перша перевага очевидна: мозковий штурм вимагає від людини або команди мислити творчо й без кордонів, що спонукає до більш досконалих ідей та пропозицій.

Мозковий штурм часто проводиться у групах, і це змушує нас відійти від своїх забобонів та розглянути погляди й внесок інших учасників без прямої критики. Крім того, продуктивний мозковий штурм змушує нас не лише розглядати чужі ідеї, а й, основувшись на них, вигадувати свої – це призводить до ще більших кінцевих результатів.

Мозковий штурм підвищує ефективність спільної роботи та згуртованість всієї режисерської команди. Все це не лише дозволяє режисеру та його команді генерувати найкращі ідеї, але й сприяє підвищенню рівня командної роботи. Це підтверджує низка досліджень.

«У групах, в яких зосереджуються як на кількості ідей, так і на розвитку ідей інших учасників, значно підвищується згуртованість, – стверджує Девід Хеннінгсен, професор Університету Північного Іллінойсу та вчений, який спільно керував дослідженням мозкового штурму. – Мозковий штурм може допомогти команді ухвалити й реалізувати план дій або

просто згуртувати команду, а це знижує плин кадрів і підвищує залучення співробітників».

Згідно з дослідженнями, більша частина співробітників не висловлюють свою думку на роботі ні колегам, ні керівництву. Ще одна перевага мозкового штурму полягає в тому, що кожен може брати участь у пошуку та ухваленні рішень.

Добре продуманий сеанс мозкового штурму дає можливість висловитися більш замкнутим учасникам команди, які в іншій ситуації не наважуються ділитися своїми ідеями.

Інструменти та обговорення мозкового штурму особливо ефективні, якщо розмова ведеться відкрито. Дізнайтесь, як працюють відкрито в Atlassian.

Проведення мозкового штурму: типи, основні правила та методи.

Якщо мозковий штурм проводити правильно, він приносить величезну користь. Існує певна стратегія, як успішно провести мозковий штурм. Ось що вам знадобиться, щоб отримати найкращі ідеї від своєї команди.

Основні правила проведення мозкового штурму:

Щоб разом із командою підготуватися до успішного мозкового штурму, встановіть основні правила про те, що можна робити й що не можна робити під час сеансу. На щастя, Осборн зробив за вас основну частину роботи, коли придумав цей метод. Упроваджуючи метод мозкового штурму у своєму рекламному агентстві, він визначив такі базові принципи:

Правило 1. Генерувати якнайбільше ідей під час сеансу.

Багатьом це здається нелогічним, але під час мозкового штурму важливіша кількість, а не якість. Намагаючись отримати якнайбільше ідей, люди охочіше діляться тим, що в іншому випадку вважали б несуттєвим або таким, що виходить за межі.

Правило 2. Заборонено критикувати ідеї.

Можливо, ви чули, що такий підхід називають безоцінним (до речі, це основний принцип концепції відкритого мислення Atlassian). Мозковий штурм полягає в генеруванні ідей, а не в

негайній їх критиці. Відсутність негайних відгуків дозволяє людям відкрито ділитися ідеями, без страху невдач чи несхвалення.

Правило 3. Шалені та амбітні ідеї вітаються.

Під час сеансу мозкового штурму учасники мають мислити широко. Саме тому існує цей принцип (який також називають «вільний політ фантазії»). Він допомагає розвивати творче мислення, тому що учасники знають, що їм не просто дозволяють, а й рекомендують мислити нестандартно.

Правило 4. Учасникам рекомендується розвивати чужі ідеї.

І останній принцип, який називається «комбінуванням». Хоча критикувати й заборонено, учасникам мозкового штурму дозволяється спиратися на чужі пропозиції. Виникає атмосфера співробітництва, у якій добрі ідеї підтримуються та вдосконалюються.

Методи мозкового штурму:

Перехресна позначка ідей: учасники команди обмінюються ідеями, записуючи їх, а не вигукуючи разом. Такий прийом є особливо корисним, якщо в команді є інтроверти.

Почати з розповіді про незручну ситуацію з життя: якщо почати розмову з історії про щось, що потенційно бентежить, учасники стають більш сприйнятливими та відкритими. У такому настрої вони більш охоче діляться ідеями.

Дати ідеям «наполягати»: попри сильний ажіотаж, ви можете вирішити не одразу ставати до праці над ідеєю. Дослідження показують, що навіть коротка перерва дає можливість довести ідею до пуття.

Рольовий штурм: суть прийому в тому, щоб приміряти на себе чийсь особистість і подумати, як би ця людина впоралася з ситуацією, що розглядається. Це може бути ефективним, оскільки змушує учасників відмовитися від власних забобонів та уявлень.

Зв'язані стимул-реакції проти незв'язаних

Стимул-реакція(англ. *stimulreaktion*; нім. *StimulusReaktion*) – це дія або стан, при якому певний стимул (щось, що спонукає до дій або активної діяльності) автоматично викликає певну реакцію. Вони діють цілком і повністю з урахуванням механізму «подразник-відповідь».

Стимул-реакція(психологія) – механізм, у якому людина рестимулюється, засмучується, тобто дає реакцію після стимулу з оточення.

У біхевіоризмі поведінку людини й тварин розуміють як сукупність рухових і вербальних й емоційних відповідей (реакцій), що зводяться до них, на вплив (стимули) зовнішнього середовища.

Найбільш явне використання механізму «стимул-реакція» в людини відбувається в гіпнозі. Наприклад, гіпнотизер вводить у транс (несвідомість) жертву, і велить їй щоразу, коли та бачить чоловіка, що торкається своєї краватки, знімати чи надягати пальто. Далі гіпнотизер виводить жертву з трансу й торкається своєї краватки. Жертва обов'язково знімає чи одягає пальто, і навіть знаходить цьому, як їй здається, логічне пояснення.

Отже, реагування за принципом «стимул-реакція» можна впровадити, запрограмувати. Для цього необхідні дві складові: значущість та несвідомість (повна чи часткова).

Під значущістю розуміється зовнішній чинник, який пригнічує, руйнує людину. Наприклад, гострий тілесний або душевний біль, тривалий вербальний та/або гіпнотичний вплив, наркотичний засіб.Значущість занурає людину в повну або часткову несвідомість, після чого в думці жертви відбувається запис реагування за принципом «стимул-реакція». Як у наведеному вище прикладі з гіпнотизером та краваткою.

Це означає, що людина, яка отримала травму, що занурила її в несвідомість, записує все, що відбувається навколо неї, як команду (стимул) до виконання (реакції). Аналогічна ситуація із хворим на операційному столі. Настійно рекомендується в таких випадках обмежувати спілкування лише найнеобхіднішими жестами та фразами.

Позбутися впливу вбудованого таким чином механізму реагування «стимул-реакція» можливо,якщо згадати всі деталі інциденту зі значущістю та несвідомістю.

Якщо значущістю, що призвела до несвідомості, є гіпноотичний потік від гіпноотизера до жертви, це називають гіпноотичним навіюванням.

Якщо значущістю є біль, такий інцидент називають енграмою.

Фармакологічні препарати використовуються багатьма спецслужбами світу як значущі для занурення жертви в несвідомість та запис програми дій.

Засновник біхевіоризму американський психолог Джон Вотсон. З науковою метою Вотсон провів таке дослідження над власною малолітньою дитиною, яка стала відома як «Крихітка Альберт» (1920). Була вироблена стійка реакція страху у 11-місячної дитини на вигляд білих мишей (якої раніше не було): під час гри з білою мишкою в кутку кімнати били молотком по металевому аркушу, гучний удар лякав малюка. Згодом один вид білої мишки почав викликати в дитини почуття страху. Дія цілеспрямованого стимулу викликала очікувану поведінку. Подібні експерименти та результати від них добре відомі та широко використовуються людьми, які живуть разом або працюють із домашніми тваринами.

Є зворотний досвід, виконаний колегою Вотсона Мері Джонс (1924). Проводилася робота з усунення почуття страху перед білим кроликом із дитиною у віці двох років десяти місяців (Пітером), яка дуже боялася білого кролика. Поступово, за допомогою покрокового подолання, Пітер став не лише без страху торкатися білого кролика, а й грати з ним.

ПИТАННЯ ДЛІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Типи методів креативного мислення.
2. Дайте визначення поняття «мозковий штурм» і «мозковий конспект».
3. Зв'язані стимул-реакції проти незв'язаних.
4. Індивідуальні прийоми-стимулятори у режисерській артпрактиці.
5. Театралізований захід за допомогою креативного мислення.

ЛІТЕРАТУРА

Основна(2; 5; 9; 12).

Лекція № 6. Індивідуальні прийоми-стимулятори: практикум ПЛАН

1. Ідеї навмання.
2. «Видування» ідей.
3. Тренувальні вправи: «Гнути, м'яти і ліпити», «Розум у позику», «Списати у сусіда».
4. Поняття «творче божевілля» та його користь у творчому процесі.

ОСНОВНИЙЗМІСТ

Ідея навмання

Ідея навмання – це ідея, яка з'являється в режисера без конкретного планування або попередньої думки про неї. Вона може виникнути внаслідок наради, творчого планування, створення нового образу або візуалізації. Ідеї навмання можуть стати джерелом великих досягнень, якщо ми відкриті для нового та готові ризикувати.

Світ швидко розвивається, і нічого не може бути більш важливим, ніж здатність приймати нові виклики та змінюватись. Наша здатність створювати нове може бути ключем до успіху в будь-якій галузі. Ідеї навмання можуть з'являтися в найбільш несподіваний момент, і вони можуть змінити наше життя. Це може бути момент інспірації, що надихає на нові проєкти або ідеї, які з'являються в ході невдалого експерименту. Іноді ці ідеї здаються нескладними та несуттєвими, але від них можуть залежати найважливіші події в нашому житті.

Однак втілення ідеї навмання не завжди легке. Це може бути пов'язано з невизначеністю та ризиком. Не завжди можна передбачити, як працюватиме нова ідея, як реалізується новий художній образ або як буде працювати тільки-но сформована режисерська команда.

Основний сенс ідеї навмання полягає в тому, що вона може відкрити нові горизонти й змінити наше життя. Вона може надихнути на творчість і змусити нас дивитись на світ із нової перспективи.

Найголовніше – не боятися ризикувати та вірити у свої ідеї, оскільки вони можуть допомогти досягти успіху та змінити світ навколо нас.

«Видування» ідей

Видування ідей – це процес генерації нових та цікавих ідей шляхом використання творчих методів. Цей процес може включати такі різноманітні техніки, як мозковий штурм, асоціативне мислення, мінливість перспективи та інші. Один з найбільш відомих методів видування ідей – це мозковий штурм.

Цей метод передбачає участь групи людей, які працюють разом, щоб згенерувати якомога більше ідей за короткий період. Учасники не обмежують себе традиційним мисленням, а намагаються видумати якнайбільше різних ідей, незалежно від того, наскільки дивними вони можуть здатися.

Видування ідей є важливим етапом творчого процесу. Це процес генерації нових ідей та варіантів їх втілення, який може бути використаний для розв'язання різних проблем та завдань. Одним із методів видування ідей є брейншторм.

Цей метод полягає в тому, щоб у групі людей вільно та невимушено генерувати ідеї та доповнювати ідеї інших. У цьому процесі кожен може висловлювати будь-які ідеї, навіть якщо вони здаються нескладними або нереалістичними. Головне, щоб не було обмежень та критики, тому що ідеї, які здаються невдалими на перший погляд, можуть сприяти розвитку інших ідей або відкрити нові можливості.

Також один зі способів видування ідей – це мозкова атака, коли люди збираються разом і генерують якнайбільше можливих ідей без будь-яких обмежень.

Це допомагає знайти нові підходи до проблеми, яка вимагає рішення.

Інші способи видування ідей охоплюють:

- вільне асоціювання: генерація випадкових слів або понять, пов'язаних із проблемою, для стимулювання нових ідей;
- мінливість фокуса: зміна кута зору на проблему, щоб знайти нові способи підходу до неї.

Тренувальні вправи: «Гнути, м'яти і ліпити», «Розум у позику», «Списати у сусіда».

Тренувальна вправа «Гнути, м'яти та ліпити» є одним із варіантів творчих вправ, які можуть допомогти майбутнім режисерам шоу та артпроектів розвивати своє творче мислення й підвищувати рівень творчості.

Ці вправи можуть бути корисними для будь-якої людини, незалежно від її професії чи сфери діяльності.

Під час тренувальної вправи «Гнути, м'яти та ліпити» люди працюють із такими матеріалами, як глина, пластилін, гумова кулька тощо, і виконують різні завдання, щоб розвивати своє творче мислення. Наприклад, можна просити учасників створювати складні форми з простих матеріалів або вигадувати нові предмети та їх функції. Основна перевага тренувальної вправи «Гнути, м'яти та ліпити»: розвиток творчого мислення.

Учасники тренінгу мають можливість вирішувати завдання, які вимагають нестандартного мислення та творчості. Це допомагає розвивати їхній творчий потенціал та здібності. Розвиток уяви та фантазії. Вправи з ліплення гнучкими матеріалами дозволяють учасникам вигадувати нові форми та образи.

Це сприяє розвитку уяви та фантазії, зменшуючи рівень стресу. Такі вправи можуть бути релаксовими та заспокійливими, покращують самопочуття, підвищують концентрацію та увагу.

Виконуючи вправи, учасники мають фокусуватися на дрібних деталях та процесах, що допомагає підвищити рівень концентрації та уваги.

Поняття «творче божевілля» тайого користь у творчому процесі

Творче божевілля (англ. *creativemadness*) – це термін, що використовується для опису нестандартного мислення, творчого витоку й незвичайної енергії, яка виникає під час творчого процесу. Це стан, коли режисер майже повністю захоплюється своїм творчим проектом і віддається йому з усією енергією. Водночас творче божевілля може описуватися як стан, коли режисер повністю віддається своїй творчості до такої міри, що може втратити контроль над своїм розумом і поведінкою.

Це може призвести до екстравагантних дій і неадекватної поведінки, що може шокувати оточення. Таким чином, творче божевілля може бути розглянуте як подвійний меч – воно може бути джерелом творчої енергії та інновацій, але водночас може мати негативні наслідки для самого творця та його оточення. Поняття творчого божевілля може бути корисним у творчому процесі в різних аспектах, зокрема щодо збільшення енергії та мотивації. Концепція творчого божевілля може допомогти творцю

зосередитися на своєму проєкті й збільшити енергію та мотивацію для досягнення успіху.

Такий стан може надихати та допомагати вирішувати складні завдання, що потребують нестандартного мислення.

Пошук нових ідей. Творче божевілля може стимулювати пошук нових ідей та неочікуваних рішень. Це може допомогти творцю відкрити нові горизонти та відшукати незвичайні підходи до проблеми.

Розвиток особистості. Віддача себе творчості може допомогти творцю розвинути свою особистість та відкрити нові можливості для саморозвитку. Також здатність працювати в стані творчого божевілля може допомогти творцю здійснювати великі кроки вперед у своїй кар'єрі.

Краще розуміння себе. Робота у стані творчого божевілля може допомогти творцю краще розуміти свої потреби та бажання. Це може допомогти визначити, які напрями творчості є для нього найбільш важливими та значущими.

Отже, поняття творчого божевілля може мати значення для творців, які шукають незвичайні підходи до своєї творчості та бажають досягти більшого успіху у своїх проєктах. Важливо, щоб творець розумів, як він може контролювати свою поведінку та емоції.

Покращення комунікації. Працюючи в стані творчого божевілля, творець може краще відчувати свої емоції та ідеї, що допоможе йому легше висловлювати свої думки та бути більш впевненим в собі. Це може покращити комунікацію з іншими людьми, адже творцю стане легше дискутувати та аргументувати свої позиції.

Розвиток творчих навичок. Робота в стані творчого божевілля може допомогти творцю розвивати свої творчі навички, такі як нестандартне мислення, імпровізація та розв'язання проблем. Це може допомогти творцю зробити нові відкриття та створити щось унікальне.

Зменшення стресу. Працюючи в стані творчого божевілля, творець може забути про свої повсякденні проблеми та стреси й зосередитись на своєму проєкті. Це може допомогти знизити рівень стресу та покращити настрій.

Відчуття задоволення. Творча робота може приносити задоволення та радість.

Робота в стані творчого божевілля може збільшити ці почуття, оскільки творець може відчувати себе більш вільним та емоційним.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Компоненти логічного мислення в режисерській артпрактиці.
2. Роль особистості режисера у креативності.
3. Системно-креативне мислення в діяльності режисера.
4. Поняття «творче божевілля» та його користь у творчому процесі.

ЛІТЕРАТУРА

Основна(2; 5; 7; 8;15). Допоміжна (2).

Лекція № 7. Групові прийоми-стимулятори: практикум ПЛАН

1. Головні принципи.
2. Робота в команді.
3. Тренінги для розвитку креативного мислення.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Головні принципи

Креативність поводиться різноманітно. Це швидкість, гнучкість й оригінальність мислення, багата уява, інтенція на відкриття нового та активне подолання стереотипів, що усталились, незалежність у судженнях і вчинках, сміливість (здатність до ризику), самоприйняття, впевненість у своїх силах і здібностях, внутрішня мотивація (характер від суб'єкта), спонукання до постановки та розв'язання проблеми), наполегливість у розв'язанні своєї проблеми, відданість високим естетичним цінностям, почуття гумору.

Для цього Ви повинні дотримуватися наступних принципів:

1. *Принцип активності.* Активність учасників тренінгової групи має особливий характер. У тренінгу учасники залучаються до спеціально розроблених дій. Особливо ефективними в досягненні цілей тренінгу через усвідомлення, апробування та тренування прийомів, способів поведінки, ідей, запропонованих модератором є ті ситуації та вправи, які дозволяють брати активну участь у них усім членам групи одночасно. У групових дискусіях багато оцінок і суджень повинно надходити не стільки від модератора, як від учасників.

2. *Принцип дослідницької (творчої) позиції.* Суть цього принципу полягає в тому, що під час тренінгу учасники групи усвідомлюють, виявляють, відкривають ідеї, закономірності, вже відомі у психології, і навіть, що особливо важливо, свої особисті ресурси, можливості, особливості. У тренінговій групі створюється креативне середовище, основними характеристиками якого є проблемність, невизначеність, прийняття, безцінність.

3. *Принцип постійного зворотного зв'язку.* У процесі занять поведінка учасників перекладається з імпульсного на об'єктивований рівень, що дозволяє проводити зміни у тренінгу. Універсальним засобом об'єктивації поведінки є зворотний зв'язок. Необхідно створювати умови для ефективного зворотного зв'язку групи. Зворотний зв'язок у групі, що задається та відстежується модератором – спонтанний, безоцінний.

4. *Принцип партнерського (суб'єкт-суб'єктного) спілкування.* Партнерським, чи суб'єкт-суб'єктним, спілкуванням є таке, у якому спілкуються та сприймаються як рівні співрозмовники з правом на власну позицію, на свою систему цінностей, на свої інтереси, визнається цінність особистості іншої людини. Реалізація цього принципу створює групі атмосферу безпеки, довіри, відкритості, що дозволяє учасникам групи експериментувати, не соромлячись помилок.

5. *Принцип добровільної участі.* Кожен учасник самостійно вирішує щодо своєї участі як у всьому тренінгу, так і в окремих вправах. Ступінь довіри, вираження, відкриття себе членами групи встановлюється кожним індивідуально, кожен має право на відмову, зупинення тренінгової ситуації. Кожен учасник повинен мати природну внутрішню зацікавленість у змінах своєї особи під час роботи. Примусово особисті зміни в позитивному сенсі, як правило, не відбуваються, і не слід цього вимагати.

Робота в команді

В основі командного співробітництва та ефективності команди є успішне спілкування. Для того аби чогось досягти, надсилання та отримання повідомлень має бути продумано та виконано. Майбутнім режисерам слід розуміти, що правильно сформована режисерська команда – це не тільки запорука гарної реалізації одного заходу, але й гарантія реалізації ще багатьох проєктів.

Коли ми витрачаємо години на день, працюючи над проектом із товаришами по команді, використовуємо «мозковий штурм», розкриття деталей та втілення абстрактних ідей у реальність, єдиний спосіб це зробити – налагодити процеси командної роботи, які забезпечують, щоб усіх бачили, чули та розуміли. В іншому випадку, як інакше ви потрапите з точки «А» в точку «Б»?

Ось деякі ключові показники ефективності команди, створеної для досягнення успіху:

Ці навички вносяться кожною людиною в команду. Міжособистісні навички є «внеском» у колектив. Навіть якщо товариші по команді випромінюють сором'язливість або залишаються стриманими, вони все одно можуть внести динаміку в групу іншими способами. Можливо, ця особа нерозумна, але в результаті вона сфокусована й може створити дуже детальну технічну роботу. З іншого боку, хтось більш комунікабельний і чарівний, можливо, краще підійде для організації групових заходів або для режисера.

І навпаки, брак міжособистісних навичок також відіграє величезну роль у груповій динаміці. Коли колега постає принизливим або домінує, ця енергія вплине на інших у команді. Можливо, члени команди відчуватимуть меншу ймовірність поділитися або відкритись, коли відчують, що їх засуджують чи поблажливо ставляться до них. Це може викликати тертя, а не розглядатися як форма здорової співпраці.

Середовище співпраці процвітає, коли підхід до спілкування широко відкритий, тобто кожен співробітник має можливість висловитися. Ніхто не повинен відчувати себе незручно, коли незручно звертатися за порадою, просити допомоги чи ділитися експертною думкою. Коли потрібне рішення, слід ставитизапитання та відповідати на них, наскільки це можливо для команди або лідера спільної роботи. Разом можна знайти рішення.

Посилення співпраці починає формуватися, коли менеджери прагнуть покращити роботу в команді починаючи з себе. Вони можуть створити безпечне і надійне «гніздо», яке сприятиме спільній роботі, коли вони задають тон для всіх. Звертаючись до команди за порадою та демонструючи власну вразливість, кожному пропонується трохи заглибитися і поділитися своєю точкою зору.

Це може бути настільки сміливим, як поділитися серйозною помилкою, допущеною під час роботи,

щоперетворюється на навчальний момент, або настільки ж простим, як поділитися фотографією, зробленою у вихідні.

Крім того, відкрите спілкування стає ще більш посиленим, коли корпоративна культура є пріоритетом. Виховувати почуття товарищескості можна за допомогою віртуальних тусовок, командних обідів, святкових щасливих годин, кімнати відпочинку з іграми тощо.

Без зворотного зв'язку немає зростання. Можливо, один із найважливіших аспектів співпраці, вдумливий зворотний зв'язок є свідченням того, наскільки комфортними та турботливими є товариші по команді одне з одним.

Бувають випадки, коли всім нам потрібна чирлідерка. «Чудова ідея! Досліджуйте далі!» В інший час ми повинні бути трохи більш критичними. «Чудовий початок, але чи думали ви, як все буде розвиватися, якщо X впливає на Y, а Y залежить від K?»

Коли й відправник, і одержувач зворотного зв'язку розуміють роль конструктивної критики, яка будує, а не руйнує, успішна співпраця неминуха. Якщо бачити цінність перспективи та підтримки товариша по команді, а не сприймати справи особисто, це створює міцну та непохитну петлю зворотного зв'язку.

Тренінги для розвитку креативного мислення

Особистісні риси творчих людей (за Х. Шветом):

- незалежність, неконформність оцінок і суджень;
- відкритість розуму, чутливість до нового й незвичайного;
- висока толерантність до невизначених і нерозв'язаних ситуацій, конструктивна активність у цих ситуаціях;
- розвинені естетичні почуття, прагнення до краси й гармонії.

Здатність творити необхідна як у професійній, так і в повсякденній сфері, але творчі здібності розвинути непросто. Єдиний спосіб зробити це – якнайбільше практикуватися.

Існує 5 шляхів, які можуть забезпечити й підтримати творчу активність:

- культура;
- спеціальні методики;
- ментальна енергія;
- розвиток особистості;
- гумор.

Вправа «Криголам»

Мета: зменшення напруження в учасників, створення позитивного емоційного настрою.

Кожний учасник повертається до сусіда праворуч і представляє його іншим – у нього 30 секунд для того, щоб розповісти про свого сусіда. Ім'я сусіда повинне бути точним, а все інше – вигадка.

Зворотний зв'язок. Чим оригінальніше представлення, тим більше шансів запам'ятати ім'я людини.

Вправа «Зарядка для розуму»

Групова діагностика: вербальний тест Торренса.

Обговорення й аналіз результатів.

Вправа «Пізнавальна картографія»

Запропонована схема підходить для розв'язання будь-якої проблеми, яку вибирають самі учасники, наприклад: «Мій вільний час», «Хто такий справжній друг?» тощо.

Слово психолога. Зараз ми займаємось пізнавальною картографією – це хороший спосіб зробити замітки в прийнятній для мозку формі. Ця техніка допоможе Вам поліпшити роботу мозку.

1. Постановка проблеми: «Яким повинен бути науковий дослідник?». Намалуйте посередині аркуша щось, що передає суть проблеми.

2. Від малюнка проведіть гілки, які позначають основні теми питання. Від кожної гілки будуть розходитися менш значущі теми. (Є різні способи малювання мозкових карт – додавання кольорів, образів тощо). Під час проєктування мозкової карти дуже важливо записувати нові ідеї.

Вправа «Випадкові слова»

Сядьте зручно і спробуйте згадати час, коли Ви були успішні, все було добре, Ви почували себе впевнено, розслаблено, спокійно. Наскільки можливо, пориньте в ці образи, звуки, відчуття, які Ви переживали. Вмикаємо свій «ключик»: ми впевнені, успішні, розумні. Повернімося до нашої проблеми.

Зараз ми виберемо випадкове слово й запропонуємо до нього якнайбільше асоціацій, а потім пов'яжемо їх зі своєю проблемою. Слово дасть поживу для розуму.

Зворотний зв'язок. Слово не має бути пов'язане з проблемою. Записуємо нові ідеї.

Вправа «Ідеї»

Беріть кожну ідею та аналізуйте її силу – слабкість – можливості. Вибираємо ті ідеї, де максимум позитивних сторін і мінімум негативних.

Що заважає прояву творчості?

- стереотипи мислення;
- страх перед оцінкою. Прагнення не до оригінального рішення, а до хорошої оцінки;
- однопланові знання, оскільки вузьке коло знань не сприяє творчості. Потрібні широкі інтереси в різних життєвих сферах;
- схильність до конформізму. Людині страшно бути в центрі уваги, «білою вороною». «Краще я буду як усі», – таке її кредо;
- страх критики;
- неадекватна самооцінка;
- висока тривожність.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Головні принципи творчості та творчих рішень.
2. Види принципів роботи в команді.
3. Тренінги для розвитку креативного мислення.

ЛІТЕРАТУРА

Основна(4; 6; 10; 15). Допоміжна (2).

Лекція № 8. Розвиток практичного інтелекту режисерів шоу та артпроектів.

ПЛАН

1. Визначення інтелекту.
2. Теорії про природу інтелекту.
3. Компоненти логічного і проблемного мислення.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

Визначення інтелекту

Інтеле́кт (від лат. intellectus «відчуття», «сприйняття», «розуміння») – частина розуму, яка відповідає за обробку інформації, абстрактне мислення, винахідницьку діяльність і ухвалення рішень. Також існують споріднені поняття «Інтелектуальний апарат» та «Інтелектуальний потенціал». Згідно з іншим означенням, інтелект – це інформаційний потенціал знань конкретної особистості, отриманий у результаті функціонування свідомості, мислення та розуму людини. Щодо суспільства використовуються терміни: «Інтелект планети»,

«Інтелект нації», «Інтелект країни», «Інтелект установи» тощо.

Інтелект властивий людям, а також спостерігається у тварин. Штучний інтелект – це розділ обчислювальної лінгвістики та інформатики, який займається формалізацією проблем і завдань інтелекту.

Сучасний режисер шоу застосовує інтелект не тільки для оброблення наявної інформації, наприклад, із метою побудови або вдосконалення розуміння, позиції, стратегії, методу, правила, комбінації, відношення, пояснення, рішення, плану чи цілі, але й для створення художнього образу, музично-шумового рішення та комунікації з величезною кількістю людей загалом.

Інтелект пов'язаний з іншими внутрішніми властивостями людини, такими як сприйняття, пам'ять, мова, уява, самосвідомість, самоконтроль, характер, володіння тілом, творчість, інтуїція, і власне формується завдяки функціонуванню означених параметрів особистості.

Інтелект найчастіше спрямовується на розв'язання питань облаштування побуту і відпочинку, професійну діяльність, міжособистісні стосунки та самовдосконалення.

У повсякденному житті в сучасній розвинутій людині інтелект також проявляє себе у вигляді внутрішніх відчуттів і образів мислення, таких як відчуття реальності, часу, простору, себе, ритму, відповідальності, гумору, ситуації, прекрасного, небезпеки, захищеності, такту, комфорту, міри, справедливості, довіри, свободи, поваги, власної гідності та інших, і у вигляді аналітичного, образного, практичного, абстрактного, тактичного або стратегічного образу мислення.

Інколи провадиться ідея нетотожності термінів «розум» та «інтелект» у тому аспекті, що розум (як вважають прибічники такої концепції) є вужчим поняттям, ніж інтелект, тому що передбачає як здібності, так і високий рівень досягнень у духовній культурі, тобто здатність засвоювати ширший спектр абстрактних ідей (відповідно, «мову» мистецтва й філософії) та оперувати ними. Очевидно, що така антитеза є дуже близькою до антитези інтелігент та інтелектуал.

Інтелект розв'язує конкретні проблеми, розум же дозволяє узагальнити досвід і застосувати розв'язання одних задач у вирішенні інших.

У деяких психологічних концепціях інтелект ототожнюють із системою розумових операцій, зі стилем і стратегією розв'язання проблем, з ефективністю індивідуального підходу до ситуації, що вимагає пізнавальної активності, із

когнітивним стилем тощо.

Інтелект – відносно стійка структура розумових здібностей індивіда, що охоплює набуті знання, досвід і здатність до їх подальшого накопичення та використання для розумової діяльності. Інтелектуальні якості людини визначаються колом його інтересів, обсягом знань.

У широкому розумінні інтелект – це розумові здібності людини, сукупність всіх пізнавальних процесів. У вузькому сенсі – розум, мислення. У структурі інтелекту людини провідними компонентами є мислення, пам'ять і здатність до розумної поведінки у проблемних ситуаціях.

Поняття «інтелект» та «інтелектуальні особливості» особистості близькі до більш часто вживаного поняття – здатності, загальні та спеціальні здібності. До загальних здібностей належать, передусім, властивості розуму, і тому часто загальні здібності називаються загальними розумовими здібностями чи інтелектом.

Можна навести деякі визначення інтелекту: інтелект як здатність до навчання, інтелект як здатність до абстрактного мислення, інтелект як здатність до адаптації і вирішення завдань.

Можна сказати, що інтелектуальні особливості особистості відіграють велику роль у загальній успішності діяльності. Здібності розглядаються як регулятори діяльності, а інтелектуальна активність виокремлюється в таку одиницю, в якій синтезуються розумові здібності й мотиваційна структура особистості.

Взагалі, поняття «інтелект» у психологічній літературі має щонайменше три значення:

1) загальна здатність до пізнання і розв'язання проблем, визначальна успішність будь-якої діяльності, що лежить в основі інших здібностей;

2) система всіх пізнавальних здібностей індивіда (від відчуття до мислення);

3) здатність до розв'язання проблем без зовнішніх проб і помилок (в умі), протилежна здатності до інтуїтивного пізнання.

Інтелект, на думку В. Штерна, є деякою загальною здатністю пристосування до нових життєвих умов. Пристосувальний акт, по Штерну, – це рішення життєвого завдання, здійсненого за допомогою дії з уявним («ментальним») еквівалентом об'єкта, за допомогою «дії в думці». Згідно з Л. Полані, інтелект належить до одного зі способів придбання знань. Але, на погляд більшості інших авторів, придбання знань

(асиміляція, по Ж. Піаже) є лише побічною стороною застосування знань для розв'язання життєвої задачі. Загалом розвинений інтелект, по Ж. Піаже, проявляється в універсальній адаптивності, у досягненні «рівноваги» індивіда із середовищем.

Теорії про природу інтелекту

Серед багатьох дослідників усталився погляд, що інтелект зумовлюється великою кількістю факторів. Інтелект як комплекс факторів досліджували Л. Терстоун, Дж. Гідфорд, Р. Мейлі, Дж. Керрол.

Л. Терстоун заперечував існування загального інтелекту. Проаналізувавши результати виконання 60 різних тестів, призначених для виявлення різних аспектів інтелектуальної діяльності, він отримав понад десять групових факторів, сім із яких назвав первинними розумовими здібностями:

S – просторовий (здібність оперувати «в умі» просторовими відношеннями);

P – сприйняття (здібність деталізувати зорові образи);

N – обчислювальний (здібність виконувати основні арифметичні дії);

V – вербальне розуміння (здібність розкривати значення слів);

F – побіжність мови (здібність швидко дібрати слово за заданим критерієм);

M – пам'ять (здібність запам'ятовувати);

R – логічне міркування (здібність виявляти закономірність у ряді букв, цифр, фігур).

За переконанням Терстоуна, для опису індивідуального інтелекту не можна використовувати єдиний показник. Найімовірніше індивідуальні інтелектуальні здібності можна описати в термінах профілю рівня розвитку первинних розумових здібностей, які проявляються незалежно одна від одної і відповідають за чітко визначену групу інтелектуальних операцій. Тому концепція Терстоуна отримала назву багатофакторної теорії інтелекту. Проте було швидко з'ясовано, що з уявленням про безліч самостійних інтелектуальних здібностей не можна погодитися беззастережно. Так, було зазначено, що між тестами, використаними Терстоуном, як правило, спостерігаються позитивні кореляції. Крім того, факторний аналіз другого порядку (факторизація кореляцій усіх

можливих пар факторів) продемонстрував можливість об'єднання первинних розумових здібностей у більш загальнений фактор, аналогічний ξ -фактору Спірмена.

Р. Мейлі, зіставивши ідеї і методи тестологічного дослідження (структурну модель інтелекту Дж.-П. Гілфорда) з теоретичними позиціями гештальтпсихології (положенням про вирішальне значення процесу структуризації сприйнятого матеріалу), звернув увагу на такі фактори інтелекту: складність (здатність диференціювати й пов'язувати елементи образу ситуації), пластичність (здатність швидко і гнучко перебудовувати образ), глобальність (здатність із неповного набору елементів вибудовувати цілісний осмислений образ), побіжність (здатність до швидкого породження багатьох різноманітних ідей щодо початкової ситуації).

Базуючись на інструментарій когнітивної психології, зокрема на положення про роль процесу перероблення інформації, Дж. Керрол виокремив 24 фактори інтелекту.

Ідею про наявність багатьох самостійних інтелектуальних здібностей реалізовано в багатофакторній теорії інтелекту Гарднера, який розмежовував лінгвістичний, музичний, логіко-математичний, просторовий, тілесно-кінестетичний, міжособистісний, внутрішньо особистісний типи інтелекту.

Загалом у численних дискусіях щодо природи інтелекту прихильники ідеї загального інтелекту переконалися, що це – не більше ніж формально-статистична абстракція стосовно різних проявів інтелектуальної діяльності; ідеї інтелекту як комплексу здібностей – вплив певного загального фактора, представленого в різноманітних типах інтелектуального виконання. У всіх тестологічних теоріях інтелекту (двофакторній, багатофакторній, ієрархічній, кубічній) фігурує уявлення про наявність від 2 до 120 його факторів. Однак питання, є ці фактори реальними інтелектуальними утвореннями на зразок первинних розумових здібностей чи лише формою класифікації тестових завдань, досі відкрите.

Компоненти логічного і проблемного мислення

Величезні соціальні перетворення, які відбуваються в нашій країні, бурхливий науково-технічний прогрес вимагають від сучасної людини значного вміння орієнтуватися в навколишньому світі, вимагають нового бачення себе у змінених

реаліях буття. Людина в усі часи свого існування завжди прагнула бути творцем свого життя, ініціювати і здійснювати практичні дії, процеси пізнання, спостереження, прогнозування та інші види специфічної людської активності та їх творчого осмислення.

Мислення, емоції та поведінка тісно переплітаються між собою, впливають одне на одного, змінюючи наше життя. Тому наші думки, індивідуальний спосіб сприйняття дійсності, характер мислення іноді допомагають нам, а іноді пригнічують.

Усвідомлення значущості впливу власних думок на поведінку, здоров'я та довголіття в кожній людині проявляються по-різному. Перспективною є така модель мислення, в основі якої позитивні емоції, прийняття життя таким, яким воно є, з усім спектром бажаних і небажаних його проявів.

Існує і зворотний зв'язок: властиві нам звички багато в чому визначають наше бачення реальності та всі майбутні дії. Кожен зі свого досвіду знає, що роздуми про негативні аспекти життя знижують апетит, денормалізують сон, викликають хворобливі реакції, а іноді провокують депресію. Силу, з якою думки людини діють на її фізичний і психічний стан, виявлено давно. Такі численні факти, як смерть від чаклунського закляття, зцілення важкохворих паломників у «святих місцях», диво гіпнозу, безсумнівно, свідчать про силу впливу, з якою мислення формує наше здоров'я.

Словесно-логічне мислення – це провідний засіб теоретичного освоєння дійсності, що інтенсивно формується під час опанування здобувачами вищої освіти наукових понять у процесі навчання. Воно має вигляд міркування, здійснюється шляхом таких мислинневих дій, як аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, порівняння.

Логічне мислення – здатність мислити точно й послідовно, не допускаючи суперечностей у своїх міркуваннях, та вміння викривати логічні помилки. Ці якості мислення мають велике значення в будь-якій області наукової та практичної діяльності, зокрема і в роботі юриста, яка потребує точності мислення, обґрунтованості висновків. Міркування, у яких відсутня строга логіка, а натомість присутні непослідовність і суперечності, ускладнюють справу – і можуть стати причиною судової помилки.

Характеризують наявність і ступінь сформованості *логічного мислення* його складові:

1) здатність абстрагувати поняття від дійсності, формувати й перебирати альтернативні гіпотези;

2) здатність робити предметом аналізу власну думку;

3) здатність відокремлювати логічні операції від тих об'єктів, над якими вони проводяться, класифікувати висловлювання за їх логічним типом;

4) уміння здійснювати формально-логічні операції;

5) уміння дати означення відомого поняття;

6) знання реального змісту слів «і», «або», «не» і словосполучень «якщо...,то...», «тоді й тільки тоді, коли...» як логічних зв'язків;

7) уміння виокремити логічну форму речення;

8) уміння сформулювати у стверджувальній формі заперечення складних речень із кванторами;

9) знання значень слів «слід», «рівнозначно», «необхідно», «достатньо»;

10) розуміння значень і навички правильного вживання словосполучень типу «не менш», «не більш», «один і тільки один»;

11) уміння перевірити правильність міркування, виявити грубу логічну помилку;

12) знання найбільш уживаних прийомів доведення.

Мислення здійснюється в певній логічній послідовності. Відповідно у структурі мислення виокремлюють такі логічні операції:

– порівняння;

– аналіз;

– синтез;

– абстракція;

– узагальнення;

– конкретизація.

Порівняння розкриває відношення тотожності і відмінності речей. Результатом порівняння, крім того, може стати класифікація. Нерідко воно виступає як первинна форма теоретичного і практичного пізнання.

Більш глибоке проникнення в суть речей вимагає розкриття їх внутрішніх зв'язків, закономірностей та істотних властивостей. Воно виконується за допомогою аналізу та синтезу.

Аналіз – це операція уявного чи практичного розчленування явища або предмета на складові його елементи.

Синтез є побудовою цілого з аналітично заданих частин. Аналіз і синтез здебільшого здійснюються разом, сприяють більш глибокому пізнанню дійсності. Теоретичний, практичний, образний і абстрактний інтелект у своєму формуванні пов'язані з удосконаленням операцій мислення, передусім аналізу, синтезу та узагальнення.

Абстракція – це операція виокремлення певної сторони (аспекту) явища, яка в дійсності як самостійна не існує. Абстрагування виконується для більш докладного вивчення явищ, як правило, на основі попередньо проведених аналізу і синтезу.

Абстрагованими можуть стати не тільки властивості, але і їх дії, зокрема способи розв'язування задач. Їх використання і перенесення в інші умови можливе лише тоді, коли виокремлений спосіб розв'язування задачі усвідомлений безвідносно до конкретної задачі.

Узагальнення виступає як поєднання істотного у предметі (попередньо відокремленого, отриманого шляхом абстрагування). Через це істотне в конкретному предметі узагальнення зв'язує його із цілим класом предметів і явищ. Результатом операції узагальнення є поняття.

Конкретизація – це операція, протилежна узагальненню. Вона проявляється, наприклад, у тому, що із загального визначення поняття виводиться судження про належність до певного класу одиничних речей і явищ.

Крім розглянутих операцій є ще сенс звернутися до окремих форм продуктів мислення. До них належать:

- поняття;
- судження;
- умовивід;
- визначення понять;
- індукція;
- дедукція;

Поняття постає однією з форм уявного узагальнення.

Судження – це висловлювання, яке містить певну думку. *Умовивід* являє собою серію логічно зв'язаних висловлювань, з яких виводиться нове знання. *Визначення понять* розглядається як система суджень про деякий клас предметів (явищ), яка виокремлює найбільш загальні їх ознаки.

Індукція і *дедукція* – це способи продукування умовиводів, які показують направленість думки від часткового до загального або навпаки. Індукція передбачає вивід часткового

судження із загального, а дедукція – вивід загального судження із часткових.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Дайте визначення поняття «інтелект».
2. Теорії про природу інтелекту.
3. Компоненти логічного і проблемного мислення.
4. Розвиток практичного інтелекту в режисерів.
5. Виразні засоби театралізації сучасних форм відпочинку.

ЛІТЕРАТУРА

Основна (6; 7; 11; 12; 15). Допоміжна (1).

ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА

1. БірсД. Як генерувати нові ідеї / ДейвБірс. — Нью-Йорк, 2018. — 309 с.
2. БондарІ.В. Педагогічні умови формування креативності. Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія № 16. Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр. / ред. кол.: Н. В. Гузій, Н. М. Дем'яненко. Вип. 7 (17). 9–13с.
3. Боно Е. Латеральне мислення / Е. Боно. Лондон, — 1967. — 46 с.
4. Боно Е. Шість капелюхів мислення/ Е. Боно. — Лондон, 1985. — 38 с.
5. Внутрішній діалог як необхідний компонент творчого мислення // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Костюка АПН України.— К., 2001.— Т.ІІІ, Ч.6.— 260с.
6. ВовкунВ. Мистецтворежисуримасовихвидовищ :підручник / В. Вовкун. — 2-ге вид. — Київ :НАКККіМ, 2020. — 364 с.
7. Зайцев В. П. Майстерність артиста і ведучого: навч. посіб. / В. П. Зайцев. — Київ : НАКККіМ, 2016. — 234 с.
8. Зайцев В. П. Режисура естради та масових видовищ : навч. посіб. / В. П. Зайцев. — 2-ге вид. — Київ: ДАКОР, 2006. — 252 с.
9. Клеон О. Дай спеку: 10 кроків до креативної майстерності / Остін Клеон. — Нью-Йорк, 2019. — 224 с.
10. Клеон О. Кради як митець. Креативні фішки, про які тобі ніхто не розповість / Остін Клеон. — Нью-Йорк, 2012. — 162 с.
11. Кузьмін О.Є., Князь І.В. Креативний менеджмент: навч. посіб. Львів: Вид- во Львівської політехніки, 2020. 124 с.
12. Навчальний діалог як форма розвитку творчого мислення // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки.— Вип.21.— Київ-Запоріжжя, 2001.— 337с.
13. Проблеми формування творчої особистості майбутніх працівників ОВС у навчальних закладах МВС України // Педагогіка і психологія формування творчої особистості:

проблеми і пошуки.— Вип.20.— Київ-Запоріжжя, 2001.— 338с.

14. Роде М. Скетчноутінг. Посібник з візуалізації ідей / Майк Роде; пер. з англ. Г. Литвиненко. — Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. — 224 с.
15. Хавас Х. Як розвинути ідеальну пам'ять, інтелект, увагу та мислення. 300 вправ для розвитку суперздатностей / ХаральдХавас. — Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2010. — 240 с.

ДОПОМІЖНА

1. Андрос Є. Інтелект // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. — Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. — 742 с.
2. Методика організації масових свят : програма курсу / уклад. С. І. Гордєєв. — Харків : ХДАК, 2003. — 9 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Бібліотека Харківської державної академії культури [Електронний ресурс] : сайт.— Режим доступу:<http://lib-hdak.in.ua/>.
2. Харківська міська спеціалізована музично-театральна бібліотека імені К. С. Станіславського [Електронний ресурс] : сайт. — Режим доступу:<http://mtlib.org.ua/>.
3. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка [Електронний ресурс]: сайт.— Режим доступу:<https://korolenko.kharkov.com>.

Навчальне видання

**КЗВ:
«КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ В РЕЖИСЕРСЬКІЙ
АРТПРАКТИЦІ»**

Конспект лекцій

Укладач:

Бугайова ВікторіяОлександрівна,
заслужений працівник культури України, кандидат
мистецтвознавства, доцент кафедри режисури ХДАК

Комп'ютерний набір
Бугайова ВікторіяОлександрівна

Друкується в авторській редакції

Підписано для друку
Формат 60x84/16, Гарнітура «Times»
Папір для друк. ап. Друк ризограф.
Ум. друк. арк. Обл.-вид. арк.. Тираж ?? Зам №

ХДАК, 61057, Харків-57, Бурсацький узвіз, 4
Надруковано в лаб. множ. техніки